

Лекція 20. Судові рішення.

ПЛАН

1. Поняття, види судових рішень та порядок їх ухвалення.
2. Зміст ухвали суду та набрання законної сили. Окремі ухвали суду.
3. Зміст, законність і обґрунтованість судового рішення та його проголошення.
4. Усунення недоліків рішення судом, який його ухвалив.
5. Порядок вручення судового рішення та законна сила.

Поняття, види судових рішень та порядок їх ухвалення.

Судове рішення — це постанова суду, якою вирішується матеріально-правова вимога позивача до відповідача, спір сторін по суті, яка є цивільно-процесуальним актом захисту порушених або оспорюваних прав та охоронюваних законом інтересів сторін цивільного процесу.

Судове рішення — правозастосовчий акт, тому що вирішення цивільної справи засновано на застосуванні судом до встановлених обставин норм матеріального права. Саме в судовому рішенні абстрактна норма права, набуваючи конкретного застосування, нібито- «оживає». Таким чином, кожне судове рішення являє собою конкретно виражену норму права, що, будучи конкретизованою судом, стає безсумнівною у своєму змісті та у рішенні, яке склалося, одержує граничну визначеність.

Сутність судового рішення проявляється у впливі на матеріальні правовідносини і виражається в тому, що рішення владно підтверджує взаємовідносини суб'єктів матеріального права (наявність або відсутність правовідносин, їх перетворення) або інші правові обставини в непозовних справах, усуває їх спірність, створює правову можливість безперешкодної реалізації права або охоронюваного законом інтересу і тим самим здійснює їх захист. **Рішення суду є обов'язковим для всіх і підлягає неухильному дотриманню і виконанню.**

Аналізуючи процес прийняття і ухвалення судового рішення, процесуалісти виділяють, як правило, два моменти: по-перше, рішення приймається на основі правової норми, виходячи з цілей і завдань, що впливають з цієї норми, по-друге, виходячи з конкретних обставин справи з урахуванням конкретної життєвої ситуації. Зазначені моменти знаходять висвітлення в судовому рішенні як правозастосовчому акті, покликаному забезпечити з одного боку, універсалізацію, а з іншого боку — диференціацію правового регулювання.

Сила судового рішення базується на авторитеті судової влади та нормах матеріального права, які застосовуються судом при вирішенні конкретного спору. Суд норми права і правовідносин не створює, він норми права застосовує, підтверджує наявність або відсутність, перетворення правовідносин, реалізуючи, якщо буде потреба, санкцію правової норми. Судове рішення є правовою основою примусу, який реалізується у виконавчому провадженні.

Судове рішення у всіх випадках незалежно від того, задоволена вимога чи у ній відмовлено, впливає на поведінку суб'єктів матеріальних правовідносин: усі повинні діяти відповідно до приписів, які містяться у судовому рішенні.

Головна ознака рішення суду — вирішення ним справи по суті. Зміст і значення рішення суду розуміються у науковій літературі по-різному. Узагальнюючи викладене, можна сказати, що **поняття рішення суду розкривається в ряді його істотних ознак, взятих у сукупності.** По-перше, рішення — акт органу судової влади. По-друге, це правозастосовчий акт, що містить у собі одночасно наказ і підтвердження. Наказ у рішенні суду являє собою прояв владного характеру рішення суду, підтвердження в рішенні відображає усунення судом спору про право і констатацію наявності матеріально-правових відносин, суб'єктивних прав і обов'язків.

Рішення суду як правозастосовчий акт виступає як акт індивідуального піднормативного регулювання. У цьому сенсі рішення суду, також як і будь-який інший правозастосовчий акт, виступає як юридичний факт матеріального і процесуального права, входячи елементом у чисельні фактичні склади. По-третє, рішення суду є процесуальним актом — документом, оскільки приймається в певній формі та у визначеному законом порядку, повинно мати зазначені в законі зміст і реквізити.

Значення судового рішення полягає у наступному: 1) рішення припиняє спір про право через його вирішення по суті та завершує судочинство у справі; 2) відновлює законність, порушену однією зі сторін, упорядковує і вносить стабільність у відносини цивільного обігу; 3) здійснює профілактичні функції правосуддя, має превентивне значення, запобігаючи можливості виникнення аналогічних спорів надалі; 4) рішення Верховного Суду України мають значення судового прецеденту, що орієнтує правозастосовчу, а в ряді випадків і нормотворчу практику.

Функції судового рішення — це комплекс взаємопов'язаних організаційно-правових наслідків, які обумовлюють досягнення закріпленої в рішенні суду матеріальної цілі. Варто зазначити, що тільки в теоретичному плані можливий роздільний розгляд функцій судового рішення, тому що це допомагає більш чітко зрозуміти основні аспекти впливу судового рішення на суспільні відносини, тоді як на практиці можна говорити про одночасний, взаємообумовлений прояв функцій.

Розрізняють наступні функції судового рішення:

1) охоронна функція рішення реалізується, як правило, у тих випадках, коли необхідно примусово виконати встановлений судом обов'язок або усунути перешкоди до здійснення підтверджених судом прав, інтересів суб'єктів, тобто реально втілити правові приписи, що містяться у судовому рішенні, у фактичну поведінку учасників правових відносин, що регулюються;

2) функція індивідуального регулювання поведінки полягає в тому, що вона здійснюється на основі норм об'єктивного права, додатково впорядковує суспільні відносини в межах і формах, передбачених нормами права, і за своїм характером не може їм суперечити;

3) виховна функція судового рішення в остаточному підсумку замикається на проблемі його сумлінного здійснення. Саме посилення виховного впливу судового рішення є необхідною передумовою підвищення такого показника як добровільне здійснення всіх видів рішень.

Відповідно до ст. 258 ЦПК судовими рішеннями є: 1) ухвали; 2) рішення; 3) постанови; 4) судові накази. Процедурні питання, пов'язані з рухом справи в суді першої інстанції, клопотання та заяви осіб, які беруть участь у справі, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення або закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду, а також в інших випадках, передбачених цим Кодексом, вирішуються судом шляхом постановлення ухвал.

Розгляд справи по суті судом першої інстанції закінчується ухваленням рішення суду.

Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку закінчується прийняттям постанови.

Також, у випадках, передбачених ЦПК, судовий розгляд закінчується постановленням ухвали чи видачею судового наказу.

Види судового рішення можуть бути визначені за наступними критеріями:

1) за видом провадження у суді першої інстанції рішення поділяються на: а) рішення, прийняте в порядку позовного провадження; б) рішення, прийняте в порядку окремого провадження; в) рішення, прийняте в наказному провадженні (судовий наказ);

2) рішення, що виносяться в порядку позовного провадження, у свою чергу, можуть бути поділені на види за тією самою ознакою за якою різняться позови, які

класифікуються за процесуальною метою (за характером правової дії судового рішення). Відповідно до цього розподілу суд постановляє: а) рішення про присудження; б) рішення про визнання; в) рішення про перетворення правовідносин;

3) залежно від виду інстанції суду виділяються: а) рішення суду першої інстанції; б) постанова апеляційної інстанції (ст.381, 382 ЦПК); в) постанова касаційної інстанції (ст.415, 416 ЦПК);

4) за суб'єктом винесення рішення суду підрозділяються на: а) рішення одноособового судді; б) рішення колегіального суду;

5) за змістом рішення суду можуть бути остаточними і додатковими.

Порядок ухвалення судових рішень

Відповідно до ст. 259 ЦПК суди ухвалюють рішення, постанови іменем України негайно після закінчення судового розгляду.

Всі рішення та постанови приймаються, складаються і підписуються в нарадчій кімнаті складом суду, який розглянув справу.

Якщо в одному провадженні об'єднані кілька взаємопов'язаних самостійних вимог, суд може ухвалити щодо будь-якої вимоги часткове рішення та продовжити провадження в частині невирішених вимог. Якщо за вимогами, об'єднаними в одне провадження, відповідачем є одна особа, ухвалення часткового рішення не допускається у разі обґрунтованих заперечень з боку відповідача.

Суд може вирішити питання розподілу судових витрат у додатковому рішенні після ухвалення рішення за результатами розгляду справи по суті.

Ухвали суду, які оформлюються окремим документом, постановляються в нарадчій кімнаті, інші ухвали суд може постановити, не виходячи до нарадчої кімнати.

Ухвали суду, постановлені окремим документом, підписуються суддею (суддями) і приєднуються до справи. Ухвали, постановлені судом, не виходячи до нарадчої кімнати, заносяться до протоколу судового засідання.

У виняткових випадках залежно від складності справи складання повного рішення (постанови) суду може бути відкладено на строк **не більш як десять днів**, а якщо справа розглянута у порядку спрощеного провадження - не більш як п'ять днів з дня закінчення розгляду справи.

Складання повного тексту ухвали, залежно від складності справи, може бути відкладено на строк **не більш як п'ять днів** з дня оголошення вступної та резолютивної частин ухвали.

Судове рішення, що містить вступну та резолютивну частини, має бути підписане всім складом суду і приєднане до справи.

Виправлення в рішеннях і ухвалях повинні бути застережені перед підписом судді.

Усі судові рішення викладаються письмово у паперовій та електронній формах.

Судові рішення викладаються в електронній формі з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи шляхом заповнення відповідних форм процесуальних документів, передбачених Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему, і підписуються електронним цифровим підписом судді (в разі колегіального розгляду - електронними цифровими підписами всіх суддів, які входять до складу колегії).

Зміст ухвали суду та набрання законної сили. Окремі ухвали суду.

Процедурні питання, пов'язані з рухом справи в суді першої інстанції, клопотання та заяви осіб, які беруть участь у справі, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення або закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду, а також в інших випадках, передбачених цим Кодексом, вирішуються судом шляхом постановлення ухвал (ч.2 ст. 258 ЦПК).

Ухвали суду першої інстанції мають на меті вирішувати окремі питання, що виникають у процесі розгляду справи, її виникнення, руху та припинення.

Для того, щоб ухвала була актом правосуддя, повинні бути дотримані наступні умови:

- а) постановлення ухвали повинно бути передбачено законом;
- б) вона повинна бути ухвалена судом;
- в) по-становленню ухвали повинні передувати передбачені цивільним процесуальним законом дії чи обставини, з наявністю яких закон пов'язує можливість постановлення відповідної ухвали;
- г) ухвала повинна бути виражена у встановленій законом процесуальній формі та містити передбачені ЦПК реквізити.

Розмаїття ухвал дозволяє класифікувати їх за різними критеріями.

За суб'єктом постановлення ухвали суду поділяються на ухвали одноособового судді та ухвали колегіального суду.

За формою прийняття і фіксації ухвали можуть постановлятися у вигляді окремого документа або без оформлення у вигляді окремого документа. **Ухвала суду, що постановляється як окремий документ, складається з:**

вступної частини із зазначенням: дати і місця її постановлення; найменування суду, прізвища та ініціалів судді (суддів); імен (найменувань) учасників справи;

описової частини із зазначенням суті клопотання та імені (найменування) особи, яка його заявила, чи іншого питання, що вирішується ухвалою;

мотивувальної частини із зазначенням мотивів, з яких суд дійшов висновків, і закону, яким керувався суд, постановляючи ухвалу;

резолютивної частини із зазначенням: висновків суду; строку і порядку набрання ухвалою законної сили та її оскарження.

Ухвала, постановлена відповідно до статей 460, 479 та 487 ЦПК, також повинна відповідати вимогам, що містяться у цих статтях.

За змістом ухвали поділяються на підготовчі, зупинювальні, заключні, відновлювальні та окремі ухвали.

Підготовчі ухвали характеризуються тим, що вони вирішують окремі процесуальні питання в ході розгляду справи, оформлюють дії суду і осіб, які беруть участь у процесі. Вони не змінюють хід процесу. Такі, наприклад, ухвала про забезпечення доказів, про забезпечення позову тощо. Безпосередньою метою підготовчих ухвал у стадії судового розгляду, як і при підготовці справи, є забезпечення правильного та своєчасного розгляду і вирішення справи. Вони оформлюють процесуальні дії суду та інших суб'єктів судочинства, спрямовані на створення необхідних умов для найбільш швидкого ухвалення законного та обґрунтованого рішення.

На відміну від підготовчих зупинювальні ухвали не сприяють розвитку процесу та винесенню законного та обґрунтованого рішення, а перешкоджають відкриттю справи або припиняють її подальший рух всупереч волевиявленню осіб, які звернулися за судовим захистом. Постановляються вони в кожній стадії провадження в суді першої інстанції за відсутності передумов і умов, передбачених для реалізації заінтересованою особою права на судовий захист. До них належать ухвали про відмову в прийнятті заяви, про зупинення провадження у справі, про залишення заяви без розгляду тощо.

Мета зупинювальних ухвал по відкритій справі заключається у завершенні процесу без вирішення судом питання по суті, щоб уникнути незаконного і необґрунтованого рішення.

Заключні ухвали відрізняються від зупинювальних тим, що підставою для зупинення провадження в справі служить волевиявлення заінтересованих осіб. До заключних належать ухвали про зупинення провадження в справі через відмову особи, яка звернулася до суду, від своєї вимоги або укладення сторонами мирової угоди.

Мета заключних ухвал полягає в завершенні процесу без вирішення судом питання по суті у зв'язку з добровільним вирішенням сторонами матеріально-

правового спору. Їх постановлення передбачає, що кінцеві цілі цивільного судочинства досягнуті без владного підтвердження в рішенні суду прав і обов'язків сторін.

Особливу групу являють відновлювальні судові ухвали по оформленню дій, спрямованих на усунення недоліків рішення або підвищення ефективності їх виконання. Виносяться вони після закінчення судового розгляду, але по цільовій спрямованості тісно з ним пов'язані. До цієї групи належать: додаткове рішення, ухвала про усунення описок і явних арифметичних помилок у рішенні, ухвала про роз'яснення рішення, ухвала про відстрочку або розстрочку виконання рішення.

Згідно зі ст. 262 ЦПК суд, виявивши при вирішенні спору порушення законодавства або недоліки в діяльності юридичної особи, державних чи інших органів, інших осіб, постановляє окрему ухвалу, незалежно від того, чи є вони учасниками судового процесу.

Також, суд може постановити окрему ухвалу у випадку зловживання процесуальними правами, порушення процесуальних обов'язків, неналежного виконання професійних обов'язків (в тому числі, якщо підписана адвокатом чи прокурором позовна заява містить суттєві недоліки) або іншого порушення законодавства адвокатом або прокурором.

А ще суд може постановити окрему ухвалу щодо державного виконавця, іншої посадової особи органу державної виконавчої служби, приватного виконавця та направити її органам, до повноважень яких належить притягнення таких осіб до дисциплінарної відповідальності, або органу досудового розслідування, якщо суд дійде висновку про наявність в діях (бездіяльності) таких осіб ознак кримінального правопорушення.

Суд постановляє окрему ухвалу щодо свідка, експерта чи перекладача у разі виявлення під час розгляду справи відповідно неправдивих показань, неправдивого висновку експерта чи неправильного перекладу, підробки доказів та направляє її прокурору чи органу досудового розслідування.

В окремій ухвалі суд має зазначити закон чи інший нормативно-правовий акт (у тому числі його статтю, пункт тощо), вимоги якого порушено, і в чому саме полягає порушення.

Така окрема ухвала надсилається відповідним юридичним та фізичним особам, державним та іншим органам, посадовим особам, які за своїми повноваженнями повинні усунути виявлені судом недоліки чи порушення чи запобігти їх повторенню. Окрема ухвала щодо прокурора або адвоката надсилається органу, до повноважень якого належить притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора або адвоката відповідно.

З метою забезпечення виконання вказівок, що містяться в окремій ухвалі, суд встановлює у ній строк для надання відповіді залежно від змісту вказівок та терміну, необхідного для їх виконання.

Таку окрему ухвалу може бути постановлено судом першої інстанції, судами апеляційної чи касаційної інстанції.

Окрема ухвала може бути оскаржена особами, яких вона стосується. Але окрема ухвала Верховного Суду оскарженню не підлягає.

Суд вищої інстанції може постановити окрему ухвалу в разі допущення судом нижчої інстанції порушення норм матеріального або процесуального права, незалежно від того, чи є такі порушення підставою для скасування або зміни судового рішення. Такі самі повноваження має Велика Палата Верховного Суду щодо питань передачі справ на розгляд Великої Палати Верховного Суду.

Окрема ухвала стосовно порушення законодавства, яке містить ознаки кримінального правопорушення, надсилається прокурору або органу досудового розслідування, які повинні надати суду відповідь про вжиті ними заходи у визначений в

окремій ухвалі строк. За відповідним клопотанням прокурора або органу досудового розслідування вказаний строк може бути продовжено.

Законна сила ухвали суду першої інстанції має свої особливості. Ухвала як акт правосуддя має обов'язковість для осіб, відносно до яких вона прийнята, і для суду, що її постановив. Але на відміну від судового рішення вона не має такої специфічної властивості, як незмінюваність. Суд іноді може звернутися до вторинного вирішення процесуального питання, що становить предмет вже постановленої ухвали.

Відповідно до ст. 261 ЦПК ухвала набирає законної сили негайно після її проголошення, якщо інше не передбачено ЦПК.

Ухвали, що постановлені судом поза межами судового засідання або в судовому засіданні у разі неявки всіх учасників справи, розгляду справи без повідомлення (виклику) учасників справи, набирають законної сили з моменту їх підписання суддею (суддями).

Зміст, законність і обґрунтованість судового рішення та його проголошення.

Порядок ухвалення рішення в суді залежить від особливостей конкретних справ, в якому складі суду вони розглядаються, ставлення самих учасників спору до процесу і їх участі в засіданні та ін. Однак у якому б порядку не вирішувався спір в суді, за участю або без участі сторін, одноособово суддею або в колегіальному складі, його рішення завжди приймається в тому самому засіданні, у якому розглядалася справа.

Відповідно до ст. 264 ЦПК під час ухвалення рішення суд вирішує такі питання:

1) чи мали місце обставини (факти), якими обґрунтовувалися вимоги та заперечення, та якими доказами вони підтверджуються;

2) чи є інші фактичні дані, які мають значення для вирішення справи, та докази на їх підтвердження;

3) які правовідносини сторін впливають із встановлених обставин;

4) яка правова норма підлягає застосуванню до цих правовідносин;

5) чи слід позов задовольнити або в позові відмовити;

6) як розподілити між сторонами судові витрати;

7) чи є підстави допустити негайне виконання судового рішення;

8) чи є підстави для скасування заходів забезпечення позову.

Також, при ухваленні рішення суд не може виходити за межі позовних вимог.

Ухвалюючи рішення у справі, суд, за заявою позивача, поданою до закінчення підготовчого провадження, може визнати недійсним повністю чи у певній частині пов'язаний із предметом спору правочин, який суперечить закону, якщо позивач доведе, що він не міг включити відповідну вимогу до позовної заяви із незалежних від нього причин.

Рішення суду складається з вступної, описової, мотивувальної та резолютивної частин (ст. 265 ЦПК).

У вступній частині рішення зазначаються: 1) дата і місце його ухвалення; 2) найменування суду; 3) прізвище та ініціали судді або склад колегії суддів; 4) прізвище та ініціали секретаря судового засідання; 5) номер справи; 6) ім'я (найменування) сторін та інших учасників справи; 7) вимоги позивача; 8) прізвища та ініціали представників учасників справи.

В описовій частині рішення зазначаються: 1) стислий виклад позиції позивача та заперечень відповідача; 2) заяви, клопотання; 3) інші процесуальні дії у справі (забезпечення доказів, вжиття заходів забезпечення позову, зупинення і поновлення провадження тощо).

У мотивувальній частині рішення зазначаються: 1) фактичні обставини, встановлені судом, та зміст спірних правовідносин, з посиланням на докази, на підставі яких встановлені відповідні обставини; 2) докази, відхилені судом, та мотиви

їх відхилення; 3) мотивована оцінка кожного аргументу, наведеного учасниками справи, щодо наявності чи відсутності підстав для задоволення позову, крім випадку, якщо аргумент очевидно не відноситься до предмета спору, є явно необґрунтованим або неприйнятним з огляду на законодавство чи усталену судову практику; 4) чи були і ким порушені, не визнані або оспорені права, свободи чи інтереси, за захистом яких мало місце звернення до суду; 5) норми права, які застосував суд, та мотиви їх застосування; 6) норми права, на які посилалися сторони, які суд не застосував, та мотиви їх незастосування.

У резолютивній частині рішення зазначаються: 1) висновок суду про задоволення позову чи про відмову в позові повністю або частково щодо кожної з заявлених вимог; 2) розподіл судових витрат; 3) строк і порядок набрання рішенням суду законної сили та його оскарження; 4) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (для фізичних осіб) сторін та інших учасників справи, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків сторін (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта для фізичних осіб - громадян України;

Висновок суду про задоволення позову чи про відмову в позові повністю або частково щодо кожної з заявлених вимог не може залежати від настання або ненастання певних обставин (умовне рішення).

У разі необхідності **в резолютивній частині** також вказується про: 1) порядок і строк виконання рішення; 2) надання відстрочення або розстрочення виконання рішення; 3) забезпечення виконання рішення; 4) повернення судового збору; 5) призначення судового засідання для вирішення питання про судові витрати, дату, час і місце його проведення; строк для подання стороною, за клопотанням якої таке судове засідання проводиться, доказів щодо розміру понесених нею судових витрат; 6) дату складення повного судового рішення.

При розгляді первісного і зустрічного позовів та при розгляді позову третьої особи з самостійними вимогами у рішенні вказуються результати розгляду кожного з позовів.

У спорі, що виник при укладанні або зміні договору, в резолютивній частині вказується рішення з кожної спірної умови договору, а у спорі про спонукання укласти договір - умови, на яких сторони зобов'язані укласти договір, з посиланням на поданий позивачем проект договору.

Суд, приймаючи рішення про стягнення боргу, на який нараховуються відсотки або пеня, може зазначити в рішенні про нарахування відповідних відсотків або пені до моменту виконання рішення з урахуванням приписів законодавства України, що регулюють таке нарахування.

Остаточна сума відсотків (пені) у такому випадку розраховується за правилами, визначеними у рішенні суду, органом (особою), який здійснює примусове виконання рішення суду і відповідні дії (рішення) якого можуть бути оскаржені в порядку, передбаченому розд. 7 ЦПК.

У разі часткового задоволення первісного і зустрічного позовів про стягнення грошових сум суд проводить зустрічне зарахування таких сум та стягує різницю між ними на користь сторони, якій присуджено більшу грошову суму.

У разі визнання судом недійсним кредитного договору, в якому виконання зобов'язання позичальника забезпечено заставою майна, а також у разі визнання недійсним договору застави, яким забезпечується виконання позичальником своїх зобов'язань за кредитним договором, суд накладає на таке майно арешт. Такий арешт може бути скасовано з підстав, передбачених законом.

Відповідно до ст. 266 ЦПК суд, ухвалюючи рішення на користь кількох позивачів або проти кількох відповідачів, повинен зазначити, в якій частині рішення стосується кожного з них, або зазначити, що обов'язок чи право стягнення є солідарним.

Згідно ст. 267 ЦПК суд, який ухвалив рішення, може визначити порядок його виконання, надати відстрочення або розстрочення виконання, вжити заходів для забезпечення його виконання, про що зазначає в рішенні.

Забезпечення виконання рішення здійснюється в порядку забезпечення позову. Забезпечення виконання рішення скасовується після повного виконання відповідачем рішення суду.

До судового рішення пред'являються певні вимоги, недотримання яких тягне його скасування або зміну вищестоящим судом або ж призводить до необхідності внесення відповідних уточнень і доповнень судом, який його ухвалив.

Згідно ст.263 ЦПК рішення суду повинне бути законним і обґрунтованим.

Судове рішення повинно ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим.

Законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права із дотриманням норм процесуального права.

Судове рішення має відповідати завданню цивільного судочинства, визначеному ЦПК.

При виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановках Верховного Суду.

Обґрунтованим є рішення, ухвалене на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні.

Якщо одна із сторін визнала пред'явлену до неї позовну вимогу під час судового розгляду повністю або частково, рішення щодо цієї сторони ухвалюється судом згідно з таким визнанням, якщо це не суперечить вимогам статті 206 ЦПК.

Рішення суду повинно відповідати встановленій законом формі. Згідно з ч.2 ст. 259 ЦПК рішення суду ухвалюється, оформлюється і підписується в нарадчій кімнаті суддею, а в разі колегіального розгляду — суддями, які розглядали справу.

Отже, процесуальну форму як вимогу до рішення суду можна розуміти у двох аспектах. По-перше, дотримання процесуальної форми з погляду дотримання порядку ухвалення рішення. По-друге, дотримання процесуальної форми з точки зору вимог до рішення суду як документа. Текст рішення повинен мати певні реквізити і складові частини відповідно до вимог закону.

Як письмовий документ судове рішення повинно бути ясным за викладенням і точним за змістом. Ясність судового рішення означає чітке, визначене і зрозуміле викладення рішення. Точність означає безпомилкове викладення його змісту.

Закон не містить норми про стиль викладення (мови) рішення, хоча вона має на увазі і має велике значення. Тому «важко переоцінити значення мови судового рішення, тому що невідповідність думки і її текстуального вираження, невірне або недоречно використане слово, неточність понять і формулювань, багатозначність використаних термінів породжують у читачів цього акта здивування, запити в суд з проханням роз'яснити рішення. Це, у свою чергу, призводить до проведення додаткового судового засідання для постановлення судом ухвали про роз'яснення свого ж рішення, ну й, звичайно, до затягування його виконання, що не додає авторитету судді, який готував рішення, конкретному суду та правосуддю в цілому»².

Рішення суду повинно бути своєчасним, оскільки своєчасним повинен бути захист порушених або оспорюваних суб'єктивних прав і законних інтересів громадян та організацій. Не випадково в нормах цивільного

процесуального права встановлюються граничні строки вирішення справ. Вимога своєчасності судового рішення взаємопов'язана з вимогою його законності, і проявляється такий взаємозв'язок у двох аспектах. По-перше, строки розгляду справ встановлені процесуальним законом, і порушення строків означає і порушення правових приписів. Отже, вірне по суті рішення суду, але винесене з порушенням процесуальних строків, не відповідає вимогам законності. По-друге, істотне порушення вимог норм права при розгляді та вирішенні справи тягне скасування рішення судом апеляційної інстанції, а нерідко і судом касаційної інстанції. Навіть у тих відносно рідких випадках, коли вищестоящий суд після скасування рішення сам вирішує справу по суті, реальний захист порушеного права значно відсувається в часі.

Проголошення судового рішення

Відповідно до ст. 268 ЦПК рішення суду проголошується у судовому засіданні, яким завершується розгляд справи, публічно, крім випадків, встановлених ЦПК. Суд може проголосити лише **вступну та резолютивну** частини рішення суду.

При проголошенні рішення суду суддя не оголошує такі відомості щодо учасників справи:

- 1) місце проживання або перебування фізичних осіб із зазначенням адреси, номери телефонів чи інших засобів зв'язку, адреси електронної пошти, реєстраційні номери облікової картки платника податків, реквізити документів, що посвідчують особу, унікальні номери запису в Єдиному державному демографічному реєстрі;
- 2) реєстраційні номери транспортних засобів;
- 3) номери банківських рахунків, номери платіжних карток;
- 4) інформація, для забезпечення захисту якої розгляд справи або вчинення окремих процесуальних дій відбувалися в закритому судовому засіданні.

Головуючий у судовому засіданні роз'яснює зміст рішення, порядок і строк його оскарження.

У разі неявки всіх учасників справи у судове засідання, яким завершується розгляд справи, або розгляду справи без повідомлення (виклику) учасників справи, суд підписує рішення без його проголошення.

Датою ухвалення рішення є дата його проголошення (незалежно від того, яке рішення проголошено - повне чи скорочене). Датою ухвалення рішення, ухваленого за відсутності учасників справи, є дата складення повного судового рішення.

У разі проголошення у судовому засіданні тільки вступної та резолютивної частини рішення суд повідомляє, коли буде складено повне рішення.

Рішення суду (повне або скорочене) підписується всім складом суду у день його складення і додається до справи.

Після проголошення рішення суд, який його ухвалив, не може сам скасувати або змінити це рішення, крім випадків, визначених ЦПК.

Ухвали суду проголошуються негайно після їх постановлення за правилами проголошення рішень суду.

В ухвалі, яку суд постановляє без виходу до нарадчої кімнати, оголошуються висновки суду та мотиви, з яких суд дійшов такого висновку.

Усунення недоліків рішення судом, який його ухвалив.

Після оголошення рішення по справі суд, що ухвалив рішення, не вправі сам скасувати або змінити його. Це принципове правило, що гарантує стабільність судового рішення, його незмінність. У той же час суду, що ухвалив рішення, надається можливість доповнити своє рішення, внести в нього виправлення без зміни змісту у суворо обмежених законом випадках.

Цивільне процесуальне законодавство передбачає три випадки, коли суд, що ухвалив рішення, вправі самостійно виправити його недоліки: 1) ухвалення

додаткового рішення; 2) роз'яснення рішення суду; 3) виправлення опісок і арифметичних помилок.

Додаткове рішення. Додаткове рішення найчастіше служить способом виправлення такого недоліку судового рішення, як його неповнота. Вимога повноти — одна з істотних вимог, які висуваються до рішення суду.

Згідно зі ст. 270 ЦПК суд, що ухвалив рішення, може за заявою осіб, які беруть участь у справі, чи з власної ініціативи ухвалити додаткове рішення, якщо:

1) стосовно певної позовної вимоги, з приводу якої сторони подавали докази і давали пояснення, не ухвалено рішення;

2) суд, вирішивши питання про право, не зазначив точної грошової суми, присудженої до стягнення, або майно, яке підлягає передачі, або дії, що треба виконати;

3) судом не вирішено питання про судові витрати;

4) суд не допустив негайного виконання рішення у випадках, встановлених ст. 430 ЦПК.

Таку заяву про ухвалення додаткового рішення може бути подано до закінчення строку на виконання рішення.

Суд, що ухвалив рішення, ухвалює додаткове судове рішення в тому самому складі протягом **десяти днів** із дня надходження відповідної заяви. Додаткове судове рішення ухвалюється в тому самому порядку, що й судове рішення.

У разі необхідності суд може викликати сторони або інших учасників справи в судове засідання. Неприбуття у судове засідання осіб, які були належним чином повідомлені про дату, час та місце судового засідання, не перешкоджає розгляду заяви.

Таке додаткове рішення або ухвалу про відмову в прийнятті додаткового рішення може бути оскаржено.

Умови ухвалення додаткового рішення, передбачені ст. 270 ЦПК, є винятковими. Порушення вимог зазначеної статті спричиняє зміну або скасування судового рішення.

Роз'яснення судового рішення. Якщо рішення суду є незрозумілим для осіб, які брали участь у справі, то за заявою учасників справи, державного виконавця, приватного виконавця суд роз'яснює судове рішення, яке набрало законної сили, не змінюючи змісту судового рішення.

Підставою для роз'яснення рішення суду найчастіше може стати невизначеність його резолютивної частини, що була виявлена при здійсненні виконавчих дій у стадії виконавчого провадження.

Подання заяви про роз'яснення судового рішення допускається, якщо судове рішення ще не виконане або не закінчився строк, протягом якого рішення може бути пред'явлене до примусового виконання.

Суд розглядає заяву про роз'яснення судового рішення у порядку, в якому було ухвалено відповідне судове рішення, протягом **десяти днів** з дня її надходження. У разі необхідності суд може викликати учасників справи, державного чи приватного виконавця в судове засідання. Неприбуття у судове засідання осіб, які були належним чином повідомлені про дату, час та місце судового засідання, не перешкоджає розглядові заяви про роз'яснення рішення.

Про роз'яснення або відмову у роз'ясненні судового рішення суд постановляє ухвалу, яку може бути оскаржено.

Виправлення опісок та арифметичних помилок у рішенні здійснюється судом, який ухвалив рішення. Як правило, опіски пов'язані з перекручуванням, допущеним при друкуванні окремих слів і висловів, прізвища кого-небудь з учасників процесу, складу суду. Можуть мати місце і перекручування найменування юридичної особи.

Явні арифметичні помилки — це невірно зроблені арифметичні дії. Якщо помилка є не в розрахунках, а в принципі визначення грошової компенсації, то вона не може бути виправлена ухвалою суду.

Відповідно до ст. 269 ЦПК суд може з власної ініціативи або за заявою учасників справи виправити допущені в рішенні чи ухвалі описки чи арифметичні помилки.

Питання про внесення виправлень вирішується без повідомлення учасників справи, про що постановляється ухвала. За ініціативою суду питання про внесення виправлень вирішується в судовому засіданні за участю учасників справи, проте їхня неявка не перешкоджає розгляду питання про внесення виправлень.

Заява про внесення виправлень розглядається протягом **десяти днів** після її надходження.

Ухвала про внесення виправлень надсилається всім особам, яким видавалося чи надсилалося судове рішення, що містить описки чи арифметичні помилки.

Порядок вручення судового рішення та законна сила.

Згідно ст. 272 ЦПК копії повного судового рішення вручаються учасникам справи, які були присутні у судовому засіданні, негайно після проголошення такого рішення.

У разі проголошення тільки скороченого (вступної та резолютивної частин) судового рішення, учасникам справи, які були присутні у судовому засіданні, за їхньою заявою негайно після його проголошення видаються копії скороченого судового рішення.

У разі проголошення в судовому засіданні скороченого рішення суд надсилає учасникам справи копію повного судового рішення протягом **двох днів** з дня його складання - в електронній формі у порядку, встановленому законом (у випадку наявності в особи офіційної електронної адреси), або рекомендованим листом з повідомленням про вручення - якщо така адреса в особи відсутня.

За заявою учасника справи копія повного судового рішення вручається йому під розписку безпосередньо в суді.

Учасникам справи, які не були присутні в судовому засіданні, або якщо судове рішення було ухвалено поза межами судового засідання чи без повідомлення (виклику) учасників справи, копія судового рішення надсилається протягом **двох днів** з дня його складання у повному обсязі в електронній формі у порядку, визначеному законом, - у випадку наявності у особи офіційної електронної адреси, або рекомендованим листом з повідомленням про вручення - якщо така адреса відсутня.

Днем вручення судового рішення є:

- 1) день вручення судового рішення під розписку;
- 2) день отримання судом повідомлення про доставлення копії судового рішення на офіційну електронну адресу особи;
- 3) день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про вручення судового рішення;

4) день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про відмову отримати копію судового рішення чи відмітки про відсутність особи за адресою місцезнаходження, місця проживання чи перебування особи, повідомленою цією особою суду;

5) день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про відмову отримати копію судового рішення чи відмітки про відсутність особи за адресою місцезнаходження, місця проживання чи перебування особи, що зареєстровані у встановленому законом порядку, якщо ця особа не повідомила суду іншої адреси.

Якщо судове рішення надіслано на офіційну електронну адресу пізніше 17 години, судове рішення вважається врученим у робочий день, наступний за днем його відправлення, незалежно від надходження до суду повідомлення про його доставлення.

Також, якщо копію судового рішення вручено представникові, вважається, що її вручено й особі, яку він представляє.

Якщо судовим рішенням відповідачеві заборонено вчиняти певні дії або накладено арешт на його майно і виконання такого рішення потребуватиме вчинення дій органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими чи службовими особами, в тому числі внесення записів до відповідних реєстрів, копія такого судового рішення також надсилається судом цим органам та (або) особам у порядку та строки, визначені цією статтею для негайного виконання.

Копії судових рішень можуть бути видані повторно за заявою особи у порядку, встановленому законодавством.

Судові рішення відповідно до ст. 272 вручаються шляхом надсилання (видачі) відповідній особі копії (тексту) повного або скороченого судового рішення, що містить інформацію про веб-адресу такого рішення у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

У випадку розгляду справи за матеріалами в паперовій формі судові рішення надсилаються в паперовій формі рекомендованим листом з повідомленням про вручення.

Особа, яка не брала участі у справі, але щодо якої суд вирішив питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, може отримати в суді, який розглядав справу як суд першої інстанції, копію рішення, що є в матеріалах цієї справи, ухваленого судом будь-якої інстанції.

Законна сила рішення суду — це остаточна правова властивість, яку придбає судове рішення, що не підлягає якому б то не було оскарженню з огляду на те, що всі види оскарження були вичерпані, або з огляду на те, що вони не були використані і при цьому закінчилися всі строки, при яких оскарження є можливим. Іншими словами, це та властивість рішення, яка дозволяє привести його до негайного виконання в примусовому порядку.

Згідно ст. 273 ЦПК рішення суду набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги всіма учасниками справи, якщо апеляційну скаргу не було подано. А у разі подання апеляційної скарги рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після повернення апеляційної скарги, відмови у відкритті чи закриття апеляційного провадження або прийняття постанови суду апеляційної інстанції за наслідками апеляційного перегляду.

Якщо справу розглянуто за заявою осіб, визначених ч. 2 ст. 4 ЦПК, рішення суду, що набрало законної сили, є обов'язковим для особи, в інтересах якої було розпочато справу.

Якщо після набрання рішенням суду законної сили, яким з відповідача присуджені періодичні платежі, зміняться обставини, що впливають на визначені розміри платежів, їх тривалість чи припинення, кожна сторона має право шляхом пред'явлення нового позову вимагати зміни розміру, строків платежів або звільнення від них.

Отже, набрання рішенням законної сили тягне певні правові наслідки, які полягають у тому, що рішення набуває ряд нових властивостей.

Основна властивість законної сили судового рішення — обов'язковість. Рішення суду, яке набрало законної сили, є обов'язковим для всіх державних органів і організацій, їх об'єднань, посадових осіб та громадян. При цьому зазначимо, що законна сила судового рішення має свої об'єктивні та суб'єктивні межі. Об'єктивні межі полягають у тому, що правова дія судового рішення, що вступило у законну силу, поширюється на встановлені судом факти та правовідносини. Суб'єктивні межі дії законної сили визначають коло осіб, на яких поширюється законна сила. До їх числа належать сторони та інші особи, які беруть участь у справі, а також їх правонаступники.

Обов'язковість судового рішення, однак, не означає обмеження в розпорядженні матеріальними правами та правом на звернення до суду. Особи, які не брали участі у справі, можуть звернутися до суду з вимогою про визнання належності їм прав, які набрали законної сили і рішенням визнані приналежними іншій особі.

Неспростовність як властивість судового рішення, що набрало законної сили, означає неможливість подальшого оскарження або опротестування рішення в апеляційному або касаційному порядку й, отже, неможливість його скасування або зміни в цьому порядку. З моменту набрання рішенням законної сили законодавець розглядає судові рішення як акт, рівний за властивостями окремо взятому нормативному акту (закону). Нормативні акти приймаються і затверджуються внаслідок певної суспільної необхідності. Законодавчі органи, як правило, не вводять, не змінюють і не заміняють нормативні акти без достатніх на те підстав. Тому судові рішення, набравши законної сили, має властивість неспростовності, воно не може бути ні скасоване, ні змінене.

Стійкість рішень суду, їх непорушність забезпечуються таким важливим наслідком вступу рішення в законну силу, як його винятковість. Під винятковістю рішення суду слід розуміти неприпустимість порушення і вирішення в суді справи за вдруге заявленим позовом, тотожним тому, що вже раніше був вирішений судом.

Межі законної сили судового рішення. У теорії цивільного процесуального права межі впливу судового рішення прийнято називати межами законної сили і розглядати їх у двох аспектах: об'єктивні межі — досліджені судом, дійсно існуючі матеріально-правові відносини; суб'єктивні межі — суб'єкти цих матеріально-правових відносин.

Об'єктивні межі законної сили, як правило, пов'язують із предметом судового рішення. Предмет рішення по спорах про право завжди становлять відносини позивача — відповідача, так звані основні правовідносини. Крім того, у предмет рішення можуть бути включені відносини між відповідачем і позивачем по зустрічному позову, відносини між третьою особою із самостійними вимогами та сторонами і відносини між однією зі сторін і третьою особою без самостійних вимог за умови, що регресний позов третьої особи або до третьої особи був предметом судового дослідження і вирішений судом по суті.

Як відомо, законної сили може набрати рішення, прийняте судом, тобто яким вже підтверджена наявність або відсутність правовідносин, про які сперечалися сторони, у результаті чого воно зі спірного стало безперечним. Тому тільки безперечні, підтверджені судом матеріально-правові відносини можуть визначати об'єктивні межі дії законної сили рішення. Отже, об'єктивні межі законної сили обмежують дію судового рішення винятково правовідносинами, наявність або відсутність яких встановлює суд.

Суб'єктивні межі законної сили обмежують дію рішення суду колом осіб, на яких рішення суду поширюється. У такий спосіб виключається безпосередня дія судового рішення відносно осіб, які не мають відношення до справи, а також відносно до інших учасників цивільного процесу.